

TRANSITION

Transition Promotion Program

Аналітичний звіт
**ЗРУЙНОВАНЕ
ДИТИНСТВО:
СІМ МІСЯЦІВ
ВІЙНИ КРІЗЬ
ПРИЗМУ
ПРАВ
ДИТИНИ**

Аналітичний звіт

«Зруйноване дитинство: сім місяців війни крізь призму прав дитини»

Загальна редакція: Валентина Потапова

Літературна редакція:

Верстка та дизайн: Максим Афанасьєв

Аналітичний звіт «Зруйноване дитинство: сім місяців війни крізь призму прав дитини» /
В. Потапова, С. Мовчан, М. Суляліна, А. Клименко, О. Охредько – Київ: ЦГП «Альменда»
2022. – 39 с.

ВСТУП

Майже вісім місяців проминуло від початку нового етапу восьмирічної російсько-української війни. Повномасштабне вторгнення о 5-й ранку 24 лютого 2022 року військ Російської Федерації в Україну не залишило жодного міста, яке не зазнало наслідків збройної агресії. Але найбільш вразливою групою стали 7,5 млн. дітей країни. Кожного дня все більше українських дітей потерпають від жахів цієї війни: гинуть, скалічуються, втрачають доступ до гуманітарних потреб, стають внутрішньо переміщеними особами й біженцями в інших країнах, потрапляють під обстріли, стають заручниками російських військових і жертвами викрадення, отримують глибокі травми від насилля, зокрема й сексуального.

Внаслідок нападів із застосуванням зброї вибухової дії в населених пунктах України було пошкоджено чи зруйновано дитячі будинки, школи, лікарні, системи водопостачання, електростанції, місця притулку мирних мешканців. Війна в Україні – це криза захисту дітей і прав дітей.

У цьому звіті зібрано й проаналізовано інформацію про основні порушення, здійснені щодо дітей у ситуації збройного конфлікту (grave violations against children) за період

з 24 лютого по 24 вересня 2022 року.

Збираючи інформацію, автори орієнтувались на Конвенцію ООН про права дитини, Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Женевські конвенції про захист жертв війни, Додаткові протоколи до Женевських конвенцій, Римський статут Міжнародного кримінального суду й Резолюції Ради Безпеки ООН.

Методологія аналітичного звіту базується на збиранні, розгляді та фіксації цифрової інформації у відкритому доступі та медіа-матеріалів, а також на аналізі статистики та даних з офіційних державних джерел Офісу Генерального прокурора, Міністерства освіти та науки України, Міністерства з питань реінтеграції окупованих територій України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, обласних військових адміністрацій.

У звіті використано матеріали щомісячних оглядів «Таймер зворотного відліку: діти та війна» й моніторингових звітів «Універсальний солдат» або освіта як знаряддя Росії на окупованому півдні України», підготовлених експертами Центру громадянської просвіти «Альменда»

Мета запропонованого звіту – привернути увагу міжнародної спільноти й суспільства до порушення прав дитини в умовах російсько-української війни й до сталої практики нехтування РФ своїми міжнародними зобов'язаннями.

Зібрані факти й визначенні тенденції порушення міжнародного гуманітарного права й міжнародного права прав людини щодо українських дітей під час збройного конфлікту мають сприяти притягненню до відповідальності винних у скоєних злочинах.

розділ 1.

АКТУАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ АКТИ, СТАНДАРТИ Й ПРИНЦИПИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

1.1.

Керівні стандарти й принципи у розгляді питань захисту дітей під час збройних конфліктів

Першим найбільш авторитетним документом у галузі захисту прав дітей можна вважати Загальну декларацію прав людини 1948 р., де зазначено, що користування основними правами людини не залежить від віку; акцентовано увагу на необхідності особливого захисту материнства й дитинства (ст. 25), а також вперше сформульовано основні вимоги набуття освіти (ст. 26)¹.

До основних міжнародно-правових актів у галузі прав людини, що були ухвалені ООН і вважаються такими, які започаткували новий етап у розвитку прав дитини, також відносять: Конвенцію про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього (1948 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.); Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) та низку інших².

У 1959 році ухвалено Декларацію прав дитини³, що містить 10 принципів, які можна сформулювати так:

- Кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінації.
- Дитина повинна користуватися особливим захистом і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи гідності.

1

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2

Лінник Н. В. Історичні передумови захисту прав і свобод дитини на різних етапах розвитку суспільства [Електронний ресурс]. Університетські наукові записки. 2006. № 2 (18). С. 41–45. URL: www.univer.km.ua

3

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text

- Дитина з моменту народження набуває ім'я та національність.
- Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включно з адекватним до- та післяпологовим доглядом для неї або нього й матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги.
- Дитина, яка є фізично, розумово чи соціально неповноцінною, має отримувати спеціальне лікування, освіту й догляд.
- Дитина повинна, за можливістю, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні, моральної та матеріальної безпеки. Малолітня дитина не повинна, окрім надзвичайних обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство й органи влади зобов'язані забезпечити необхідний догляд за дітьми, котрі залишилися без піклування сім'ї чи без адекватних засобів підтримки.
- Дитина має право на отримання освіти, обов'язкової та безоплатної щонайменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри й творчості.
- Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримує захист і допомогу.
- Дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна винаймати на роботу до досягнення нею визначеного мінімального віку.
- Дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона має виховуватися у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру й загального братерства.

20 листопада 1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено Конвенцію про права дитини⁴. На відміну від Декларації прав дитини, що лише проголошувала певні принципи, Конвенція встановила мінімальні норми в області моралі та права. Ці норми обов'язкові для дотримання усіма країнами, які ратифікували Конвенцію. Конвенція стала першим міжнародним документом, де права дітей було викладено найповніше. Варто відзначити статтю 29 Конвенції, яка вказує, що освіта дитини має спрямовуватися на підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок і дружби між усіма народами, етнічними, національними й релігійними групами, а також особами з корінного населення, також доцільно згадати статті 38, 39 Конвенції, спрямовані на захист дітей в умовах війни.

4

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

1.2. Міжнародне гуманітарне право

Четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.) надає загальний захист дітям як цивільним особам. Спеціальному ж захисту дітей присвячено статті 14, 17, 23–26, 38, 49–51, 68, 76, 81, 82, 89, 94, 132 цієї Конвенції. Зазначимо, що цей захист стосується цивільних дітей, котрі проживають і на неокупованій, і на окупованій території⁵. У Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), особливе відношення до дітей закріплюється у статтях 8, 70, 74, 75, 77, 78⁶.

Аналізуючи положення норм міжнародного гуманітарного права, можна побачити, що сторони конфлікту зобов'язані забезпечити, аби діти до 15 років, котрі осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок збройного конфлікту, не залишалися напризволяще. окрім того, важливо забезпечити за будь-яких обставин догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, й освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями. Сторони мають вжити необхідних заходів, щоб особистість усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше.

Сторони конфлікту повинні вжити всіх можливих заходів, щоб убезпечити дітей у віці до 15 років від безпосередньої участі у бойових діях, зокрема не залучати їх до своїх збройних сил. Під час вербування солдатів серед осіб віком від 15 років, котрі ще не досягли 18-річного віку, сторони конфлікту мають розглядати як найбільш пріоритетних кандидатів найстарших підлітків. Якщо діти потрапляють під владу супротивної сторони після безпосередньої участі у бойових діях, вони залишаються під особливим захистом, що надається дітям, незалежно від того, чи є вони військовополоненими. Діти, чия свобода обмежена, повинні утримуватися в приміщеннях, відокремлених від приміщень дорослих, окрім випадків, коли сім'ї розміщуються в окремих приміщеннях разом⁷.

Окрім того, держава-окупант несе відповідальність: за функціонування державних установ і служб на користь населення на окупованій території; за забезпечення населення продуктами харчування та медичними матеріалами, зокрема за постачання необхідних продуктів харчування, медичних матеріалів та інших припасів, якщо ресурсів окупованої території виявиться недостатньо; за функціонування закладів охорони здоров'я; за сприяння належному здобуттю освіти й догляду за дітьми. Вона зобов'язана дозволяти надання духовної підтримки й гуманітарної допомоги на окупованій території.

5

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

6

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

7

Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268с.

На захист прав дітей, яких торкнувся збройний конфлікт, спрямовані також норми 55, 93, 105, 118, 120, 129, 131, 135–137 Звичаєвого міжнародного гуманітарного права, що застосовуються під час як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів⁸.

Важливим документом, який визначає перелік міжнародних злочинів та їх деталізує, – Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду, про порушення щодо дітей йдеться у статтях 7 і 8⁹.

8

Хенкертс Ж.-М., Досвальд-Бек Л. Обычное международное гуманитарное право. Нормы [Электронный ресурс]. Международный Комитет Красного Креста. URL: <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/customary.pdf>

9

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

10

<http://hrlibrary.umn.edu/russian/resolutions/SC99/R1261SC99.html>

1.3. Резолюції Ради Безпеки

Не можна не зазначити, що є низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, серед яких 1261 (1999), 1314 (2000), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1998 (2011) та 2225 (2015), які розглядають питання захисту дітей під час збройного конфлікту.

У Резолюції № 1261 Рада Безпеки ООН закликала усі сторони у збройних конфліктах «забезпечувати повний, безпечний і безперешкодний доступ гуманітарного персоналу до усіх дітей, яких торкнулись збройні конфлікти, і надання їм гуманітарної допомоги» й «вживати реальних заходів для зведення до мінімуму збитку, що наноситься дітям»¹⁰.

Саме ці Резолюції визначили brutальні порушення проти дітей: убивства й каліцтва; сексуальне насильство; викрадення та примусове переміщення; вербування та використання дітей у збройному конфлікті; напади на об'єкти, що охороняються міжнародним правом; напади на школи, лікарні та інші об'єкти, де переховуються діти.

розділ 2.

СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (24.02.-24.09.2022 рр.)

З початку повномасштабного вторгнення Росія продовжує брутально порушувати всі міжнародні норми, спрямовані на захист прав дитини.

Конвенція про права дитини, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р., заклала дуже важливу норму стосовно захисту дітей, а саме: **ст. 3 «В усіх діях щодо дітей....першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».**

На основі Конвенції прав дитини були сформовані Керівні стандарти та принципи у розгляді питань захисту дітей під час збройних конфліктів¹¹, а саме:

- Відповідно до статті 2 Конвенції про права дитини¹² всі діти за будь-яких обставин однаково мають право на всі закріплені у ній права. Жодна дитина, хлопчик чи дівчинка, не повинна піддаватися дискримінації за ознакою статі, віку, етнічної приналежності, раси, релігії, фізичних здібностей або будь-якого іншого статусу дитини, або її батька чи законного опікуна.
- Відповідно до статей 38 і 39 Конвенції необхідно поважати норми міжнародного гуманітарного права стосовно дітей та вживати всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальної інтеграції дитини, жертви збройних конфліктів. Також ст. 38 містить норму, за якою «... держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними».
- У всіх діях та рішеннях, що ухвалюються з метою захисту дітей, потрібно дотримуватися принципу «не нашкодь». Слід прикладати зусилля, щоб були зведені до мінімуму можливі негативні наслідки й максимально збільшені вигоди для дітей з метою забезпечити

11

Practical guidance for mediators to protect children in situations of armed conflict <https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2020/10/Practical-guidance-for-mediators-to-protect-children-in-situations-of-armed-conflict.pdf>

12

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

задоволення їхніх потреб і надання дитині – відповідно до її віку та зрілості – можливості висловлювати власні погляди, як це передбачено у статті 12 Конвенції.

- Має забезпечуватися відповідність змісту й характеру Конвенції про права дитини, Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується участі дітей у збройних конфліктах, резолюцій Ради Безпеки з питання про дітей і збройних конфліктів, а також відповідних резолюцій щодо конкретної країни, яка здійснює агресію.
- Організація Об'єднаних Націй не підтримує надання амністії за значні злочини з міжнародного права, та особи, винні у брутальних порушеннях щодо дітей, не можуть бути звільнені від відповідальності.

За сім місяців з часу повномасштабного вторгнення автори аналітичного звіту зібрали численні факти щодо ситуації зі станом прав дитини в умовах збройного конфлікту.

В Україні станом на ранок 25 вересня кількість дітей, поранених внаслідок [повномасштабної збройної агресії Росії](#), зросла до,

771

Число
загиблих
дітей

391

Загалом кількість вбитих і скалічених дітей збільшилася до

1162

про це повідомив Офіс генерального прокурора.

Ці цифри – не остаточні, оскільки триває робота зі встановлення окремих фактів у місцях ведення активних бойових дій, на окупованих і звільнених територіях.

Вбивство та каліцтво дітей станом на 25.09.2022 року

Таблиця 1

Найбільше постраждало дітей

Ці цифри – не остаточні, оскільки не припиняється робота зі з'ясування окремих фактів у місцях проведення активних бойових дій, на окупованих і звільнених територіях.

СТАТТЯ 38, Конвенції прав дитини (1989 р.)

1. Держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання.

Аналізуючи причини загибелі та каліцтва дітей протягом семи місяців війни, ми можемо констатувати, що практично всі епізоди є брутальними порушеннями міжнародного гуманітарного права. Підрозділи збройних сил РФ здійснюють напади¹³, через які постраждали й продовжують страждати українські діти. Такі напади:

- не спрямовані на військові об'єкти;
- здійснюються із застосуванням методів і засобів війни, що не можуть бути спрямовані проти конкретного військового об'єкта, або їхні наслідки не можуть бути обмежені, як того вимагає ДПІ;
- бомбардування будь-якими методами чи засобами, під час яких низка чітко відокремлених військових об'єктів, розташованих у місті, селищі, селі чи іншій місцевості із щільною концентрацією цивільного населення чи цивільних споруд, розглядається як єдиний військовий об'єкт;
- бомбардування, які призводять до випадкових втрат серед цивільного населення, поранень цивільного населення, пошкоджень цивільних об'єктів, або поєднання цих випадків, що є надмірними щодо очікуваної конкретної та безпосередньої військової переваги.

13

<https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/321185556861196/>

Найбільш кричущі випадки: бомбардування у Маріуполі драматичного театру, біля якого великими літерами було написано - ДІТИ, де 1300 людей (люди похилого віку, жінки, діти) ховалися від обстрілів збройними силами РФ. Під руїнами Маріупольського драмтеатру, на який скинули бомбу 16 березня, [знайшли 300 тіл жінок та дітей](#).

8 квітня ракетою «Точка-У» по залізничному вокзалу Краматорська вдарили російські військовики. Під час ракетного удару на вокзалі перебували тисячі людей. На ракеті, якою вразили вокзал, був напис «За дітей». З 98 поранених, доправлених до медзакладів, – 16 дітей, 46 жінок та 36 чоловіків. Дванадцяттеро з них померли у лікарні. 38 людей загинули одразу на вокзалі¹⁴.

Масовані обстріли 25 травня м. Балаклея, Харківської області, призвели до поранення великої кількості цивільних людей, серед яких були діти. Про це повідомляє Максим Хаустов, директор Департаменту охорони здоров'я Харківської ОВА. За його словами, вивезти з Балаклії до Харкова вдалося лише 9-річну дівчинку – вона перебувала у важкому стані.¹⁵

29 травня 2022 року російські військовики здійснили артилерійський обстріл села Миролівка на Херсонщині. Від ворожих обстрілів загинули 9-річна дівчинка й жінка похилого віку. За попередніми даними Херсонської обласної прокуратури, щонайменше троє людей отримали різного ступеня та тяжкості поранення, серед них 7-місячне немовля і 5-річна дівчинка¹⁶.

Від початку повномасштабного вторгнення російські війська продовжують обстрілювати населені пункти України, які не є воєнною цілью і де більшість постраждалих – цивільні дорослі та діти.

Убивства й каліцтва дітей масово вчиняють військовослужбовці ЗС Росії на всій території України, і не лише через невинуваті бомбардування та артобстріли, а і через прямі розстріли родин з дітьми під час спроби евакуюватися або безпосередньо у дворах будівель і на вулицях.

Після звільнення територій України, що тимчасово перебували під контролем РФ, відкрилися жахливі речі щодо воєнних злочинів проти цивільного населення. У Бородянці та Гавронщині Київській області правоохоронці виявили у місцях масового захоронення 11 вбитих загарбниками громадян¹⁷. «20 квітня у Бородянці на території місцевої лікарні знайшли тіла двох товаришів 35-ти років та дівчинки 15 років, яких жорстоко розстріляли окупанти. На місці другого захоронення виявили тіла шести людей – 4 чоловіки та 2 жінки. Одній людині російські військові переїхали БТРом голову»¹⁸.

14

<https://www.facebook.com/pavlokyrylenko.donoda/posts/pfbid02JcBH8dLaj17A1EUEhYuMnwz9zhtiXLEoP7hFiZbiaEZuiwEniwwMYcgw1ymbV2gUI>

15

<https://socportal.info/ua/news/okupanti-znovu-obstrilyali-kharkivshchinu-e-zagibli-ta-poraneni/>

16

<https://www.facebook.com/pho.gov.ua/posts/377790861049648>

17

<https://www.youtube.com/watch?v=vpkStkyQtsg&t=16s>

18

<https://www.facebook.com/pol.kyivregion/posts/353949406769382>

24 лютого родина 56-річних Анни та Олега Федьків, їхньої невістки Ірини Федько й двох онуків, Софії й Івана, намагалася евакуюватися з села Веселе Херсонської області, яке захопили підрозділи ЗС РФ, до міста Нова Каховка¹⁹. Вже на виїзді з села Веселе цивільний автомобіль з родиною був розстріляний підрозділами ЗС РФ зі стрілецької зброї. Вся родина, включно з шестирічною дівчинкою та півторамісячним хлопчиком, загинула.

На Харківщині [російський танк розстріляв авто, де перебувала сім'я з двома дітьми](#). Люди кричали, що вони цивільні, махали білим прапором, але марно. Батьки та 9-річна дівчинка загинули, 17-річний хлопець отримав поранення²⁰.

У звільненому 10 вересня місті Ізюм поліцейські Харківщини отримали інформацію про місця масового поховання людей, які стали жертвами воєнних злочинів, скоєних військовослужбовцями країни-агресора та створеною в місті окупаційною владою.

Загалом за повідомленням Офісу генпрокурора за результатами ексгумації (тривала 16–23 вересня 2022 року) на місці масового поховання виявлено 447 тіл загиблих: 425 цивільних осіб, серед яких 5 дітей, та 22 військовослужбовці ЗСУ. Зокрема, там віднайшли закатованими та вбитими цілі родини. *«Дорослі, чоловіки і жінки, і маленькі діти з кулями в голові. Деякі частини їхніх тіл були відсутні»*, – зазначив в своєму зверненні Президент України²¹.

Через обстріл окупантами м. Торецьк Донецької області отримала поранення 12-річна дівчинка. https://t.me/pgo_gov_ua/5937.

Внаслідок обстрілу ворогом м. Куп'янськ Харківської області отримав поранення 11-річний хлопчик. https://t.me/pgo_gov_ua/5937.

25 вересня російські військові майже впритул обстріляли колону із семи цивільних автомобілів між селищами Курилівка та Піщане, що в Куп'янському районі. Це так звана «сіра зона». Дві машини згоріли вщент, там були діти з батьками — вони згоріли живцем. Загалом загинуло 13 дітей та одна вагітна жінка [відео](#)

«Звір'ячий напад на цивільних осіб вчинила диверсійно-розвідувальна група окупантів – вони зі стрілецької зброї майже впритул розстріляли шість стареньких легковиків та одну вантажівку «ГАЗель». Ворог вкотре довів, що його мета – знищення всіх українців, незалежно від віку і статі. Окупанти зазнають поразок на полі бою і від безвиході відповідають на них убивством мирних громадян. Та рашисти не уникають покарання – ми знайдемо кожного і змусимо відповідати за вчинені звірства», – наголосив в.о. голови СБУ Малюк.

19

<https://zaxid.net/rosiyani-rozstrilyali-pid-novoyu-кахovkoyu-rodinu-z-pyati-lyudey-n1536963>

20

<https://news.obozrevatel.com/ukr/society/na-harkivschini-rosijskij-tank-rozstrilyav-avto-v-yakomu-bula-simya-z-dvoma-ditmi.htm>

21

<https://www.slovoidilo.ua/2022/09/25/novyna/bezpeka/izyumi-znajshly-shhe-dva-masovi-poxovannya-zelenskyj>

Водночас збройні сили держави-агресора, порушуючи Женевські конвенції, обстрілюють цивільне населення областей України, де на цей час немає бойових дій і відсутні військові цілі.

Прикладом такого порушення є обстріл високоточними ракетами типу «Калібр» 14 липня центру Вінниці, де розташовані лише цивільні об'єкти: офісні будівлі, медичний центр «Нейромед», багатоквартирні та приватні житлові будинки тощо. Внаслідок ракетного удару загинули троє дітей – 4-річна дівчинка та двоє хлопчиків 7 та 8 років – і ще 4 отримали поранення різного ступеня важкості.

Ще однією з причин загибелі та каліцтва дітей в Україні є вибухові предмети, які залишають цілеспрямовано задля вбивства дітей.

Про один такий випадок розповіла мешканка Бучі, музикантка Маріанна Глієва на своїй сторінці в [Facebook](#). Вона розмістила фотографію і повідомила, що окупанти сховали вибуховий предмет у фортепіано дівчинки. На музичному інструменті стояли нагороди та кубки – призи за музичні конкурси. Окупанти акуратно зняли всі нагороди, заклали вибухівку й поставили все назад.

Наразі ж ця ситуація набула жахливих і кричущих масштабів. За [попередніми оцінками](#) ДСНС, мінами й боєприпасами з Росії забруднено 300 тисяч квадратних кілометрів, що складає майже половину території України.

Таким чином, у російсько-українській війні РФ свідомо порушує принципи, що відносяться до права війни:

**принцип обмеження
по особам**

(цивільне населення й окремі цивільні особи користуються загальним захистом від небезпек, що виникають через військові операції);

**принцип обмеження
по об'єктах**

(напади повинні суворо обмежуватися військовими об'єктами);

**принцип обмеження
по засобах і методах
ведення військових дій.**

**СТАТТЯ 38,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

4. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів.

Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними.

Відмова у гуманітарній допомозі цивільному населенню, що опинилося в пастці або переміщене внаслідок конфлікту, завжди була реальністю, але все частіше використовується як тактика ведення війни. Є безліч прикладів дітей, які опинилися в пастці в районах бойових дій (Маріуполь, Тростянець, Волноваха, Буча, Ірпінь тощо) або були позбавлені доступу до їжі, води й медичної допомоги, включно з вакцинами.

Деякі місяців світ спостерігав умисне перешкоджання з боку РФ створенню гуманітарних коридорів з Маріуполя²². Медик, котрий перебував на території маріупольського заводу «Азовсталь», звернувся із проханням визволити усіх українських військових і цивільних, яких постійно обстрілюють російські загарбники. Про це лікар сповістив у відеозверненні²³ до українців і світу. Він розповів про випадки смертей серед неповнолітніх, котрі перебувають у катакомбах заводу. *«Діти помирають – від куль, від голоду»,* – зазначив медик²⁴.

Жителі села Ягідне Чернігівської області Анна Пономаренко та її односельці перебували в окупації, ті дні вона з жахом згадує²⁵: *«Перша зустріч з варварами була одна з найстрашніших для мене. Тримавши на руках дитину, я впала на коліна і просила, щоб тільки не стріляли в синопку. Потім нас із сином та батьками чоловіка закрили в погребі на дві доби. На моє прохання принести горщик для дитини окупант (тутвін) погодився, але дістав гранату Ф-1 і сказав, якщо йому не сподобаються мої рухи під час пересування за горщиком, він кине гранату в погріб, де перебував мій синочок. На третю добу під дулом автоматів всіх жителів села зігнали в підвал школи, і там почалося виживання для всіх полонених». За її словами, у підвалі було близько 360 людей, серед них були діти, наймолодшим – 1–1,5 місяця. Спали всі сидячи, окрім дітей і людей похилого віку, які фізично не могли сидіти. Без світла, вентиляції, туалету.*

Сотні українських дітей гинуть внаслідок бомбардування та під час артобстрілів, щоб вижити, вони вимушені жити й дорослішати у бомбосхо-

22

<https://minre.gov.ua/news/vereshchuk-vymagaye-v-okupantiv-ne-zryvaty-gumanitarnyy-korydor-do-mariupolya>

23

https://www.youtube.com/watch?v=H_yiG2gjmbE

24

Повний текст читайте тут: <https://glavcom.ua/country/incidents/diti-pomirayut-vid-golodu-medik-iz-azovstali-poprosiv-dopomogi-u-turechchini-video-843395.html>

25

<https://www.facebook.com/100004078122147/posts/2909065972572645/?d=n>

вицах²⁶. Мешканець Маріуполя Євген Сосновський [опублікував](#)²⁷ щоденник хлопчика, який жив у блокадному місті. Записи хлопчика називаються «Війна».

Дівчинка на ім'я Олена з Маріуполя протягом двох тижнів вела відеощоденник²⁸ про своє життя у рідному місті. «02.03-16.03.2022. 2 тижні пекла за 7 хвилин. P.S. Спеціально знімала для всіх охочих подивитися на цей армагедон», — написала дівчинка.

У Харкові маленька дівчинка Вероніка прожила 50 днів під землею, у метро, куди вона, мама й бабуся спустилися після того, як окупанти розбомбили її будинок. Історію дитини розповів громадський діяч, колишній уповноважений президента України з прав дитини Микола Кулеба²⁹. Але найстрашнішою виявилася психологічна травма Вероніки — вона до істерики боялася навіть підійти до сходів, що ведуть на поверхню з метро.

Два місяці хлопчик Сашко разом з далекими родичами ховався від обстрілів у підвалі у рідному селі на Запоріжжі. Вивезти його не могли, бо малий опинився в епіцентрі бойових дій³⁰. Мама хлопчика була на останньому місяці вагітності, коли росіяни почали обстрілювати село Степове. Батько повіз дружину до пологового, а Сашка відправив до рідних. Коли повертався за ним, всі евакуаційні коридори вже були закриті. Батьки лишилися на підконтрольній Україні території, дитина – на окупованій... Зелених коридорів не було, але батьки не полишали спроб вивезти дитину. Допомогти зголосилася лише одна команда відчайдушних волонтерів. Протягом усього шляху з окупованої території хлопчика передавали чи не з рук у руки. «Я бачив заграву біля кабіни, там стріляли і біле все було. Казали: швидко їдьте, бо це були вильоти, а зараз будуть прильоти», — ділиться спогадами Сашко.

Майже 3 тижні Наталія Песоцька – вихователька Чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей – та її 30 вихованців, найменшому з яких 3,5 роки, а найстаршому – 16, і двоє малолітніх дітей Пісоцької ховалися від бомбардувань.

Через п'ять місяців окупації залишається складною ситуація з «зеленими» коридорами для мешканців Херсонщини. Найгірше те, що зеленими коридорами не дозволяють вивезти навіть дітей. Про це розповів глава Херсонської ОВА Геннадій Лагута³¹. Він підкреслив, що влада України робила все можливе для того, щоб вивезти бодай дітей, але й цього окупанти не дозволили.

Особливо гострою була потреба вивезення підопічних, котрі перебувають в інтернатах, глава ОВА зауважив, що в інтернаті в Олешках знаходяться діти, які потребують особливого догляду. А все тому, що підопіч-

26
<https://novyny.live/kyiv/v-metro-teper-mozhno-kurit-i-dazhe-spokoino-zasnut-rasskaz-kyevlianki-o-zhizni-v-kyivskoi-podzemke-43441.html>

27
<https://www.facebook.com/evgeny.sosnovsky/posts/5107493516005560>

28
<https://t.me/miaticsd/78>

29
<https://www.facebook.com/KulebaMykola/posts/584850576330125>

30
<https://tsn.ua/ato/dva-misyaci-u-pidvali-bez-batkiv-volonteri-vryatuvali-iz-okupovanoyi-teritoriyi-9-richnogo-hlopchika-i-peredali-mami-2056666.html>

31
https://24tv.ua/okupanti-ne-dali-vivezti-zelenim-koridorom-zhodnoyi-ditini-hersonshhini_n1993283

ні цього навчального закладу мають інвалідність. Він додав, що спроби вивезти дітей з херсонського, новокаховського й каховського інтернатів теж не увінчалися успіхом. Геннадій Лагута не знає достеменно, чи не вивезли їх примусово, наприклад, до Криму.

Особливо тяжка ситуація з можливістю виїзду в селища Херсонської області, Анатолій Фоменко з Великої Олександрівки був вимушений з матір'ю та трирічним сином перепливти через річку Інгулець і пройти пішки 25 км., щоб втекти з окупації. Їхню історію розповіли у виданні «[Гра-ти](#)»

Вдалося виїхати з Маріуполя 9-річному Єгору, чий щоденник шокував увесь світ. Малий писав про загибель знайомих та поранення рідних. Загалом він разом із родиною провів у знищеному місті понад три місяці – [відео](#)

Яскравим прикладом є ситуація на блокпостах Василівки (Запорізька область). Через важку гуманітарну ситуацію та відсутність безпеки на тимчасово окупованих територіях серед населення є масовий запит на виїзд, але потрапити на підконтрольну територію України дуже складно.

За словами мера міста Мелітополь Івана Федорова в ефіре телемарафону 19 липня³²: *«Люди масово виїжджають, але ворог постійно цьому заважає. На сьогоднішній ранок, у місті Василівка – це лінія бойового зіткнення, зібралось 720 автівок, яким не давали проїхати, бо їх не пропускають окупанти».*

Мер Мелітополя відмітив, що на блокпостах окупанти обшукують мешканців, з метою знайти й відібрати гроші та коштовні речі. *«Два дні тому у нас був випадок, коли із Запоріжжя до міста Мелітополя за допомогою волонтерів, ми передавали ліки для дітей хворих на муковісцидоз – це рідке орфанне захворювання і без цих ліків діти не можуть жити. Але рашисти на блокпосту викрали ці медикаменти»*, – сказав Федоров.

Мер Мелітополя вважає, що окупанти навмисно створюють ситуацію зі скупченням цивільних людей в одному місті. *«Вони використовують їх як «живий щит». Вони навмисно їх скупчують у Василівці, щоб нашим збройним силам було тяжче робити контрнаступ»*, – акцентував Федоров.

На межі гуманітарної катастрофи на сьомому місяці війни опинилась Донецщина, там тривають активні бойові дії, майже повністю зруйнована інфраструктура, люди ризикують щосекунди потрапити під обстріли. За словами віціпрем'єрки Ірини Верещук, у Донецькій області зараз перебуває 52 тисячі дітей, і «не можна наражати їх на смертельну небезпеку в зимовий період – без тепла, без світла, без можливості обігріти»³³.

32

<https://www.unian.ua/war/okupanti-vikoristovuyut-cherghi-na-blokpostah-visilivki-yak-zhiviy-shchit-mer-melitopolya-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11910858.html>

33

<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3540341-ukraina-zaprovaдит-obovazkovu-evakuaciu-z-doneccini.html>

Також, за даними поліції, у населених пунктах поблизу лінії вогню залишаються понад 470 багатодітних родин, в яких виховується 1672 дитини. Найбільше – у Торецьку та Великій Новосілці³⁴.

**СТАТТЯ 38,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

2. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях.
 3. Держави-учасниці утримуються від призову будь-якої особи, яка не досягла 15-річного віку, на службу до збройних сил. При вербуванні з числа осіб, які досягли 15-річного віку, але яким ще не виповнилося 18 років, Держави-учасниці прагнуть віддавати перевагу особам більш старшого віку.
-

У багатьох конфліктах діти беруть безпосередню участь у бойових діях. Однак їхня роль не обмежується бойовими діями. Багато дівчат та хлопчиків також використовуються для виконання допоміжних функцій, їхні завдання можуть бути різними: від комбатантів до кухарів, шпигунів, посильних тощо.

Як-от, у Харкові окупанти встановили контакт із неповнолітнім хлопцем через Telegram. Вони обіцяли заплатити гроші за інформацію про позиції ЗСУ на території міста, про це повідомила 11 квітня Служба Безпеки України³⁵. За повідомлення Генерального прокурора Ірини Венедиктової, станом на 21 квітня 8 дітей були «втягнуті у збройну війну».

У Харківській області 12-річний підліток через інтернет надсилав інформацію щодо розташування техніки, блокпостів та військових ЗСУ з наміром отримати за це грошову винагороду. Аналогічний факт був і в Луганській області. Також у Чернігівській області під час окупації одного з сіл неповнолітній отримав від окупантів завдання проводити розвідку позицій ЗСУ. До того ж, щоб продемонструвати прихильність до окупантів та підтримку їх він пов'язав на руці та нозі червоні пов'язки й разом з ними обходив територію села. За цих обставин 16-річний хлопець «наводив» ворогів на помешкання, чиї власники дотичні до правоохоронних органів або військових підрозділів України й володіють зброєю.

Служба безпеки України викрила спецслужби Російської Федерації на використанні смартфон-ігор для вербування українських дітей. За повідомленням у Telegram-каналі: *«В одному з додатків учасники мають шукати так звані "коробки" з віртуальними призами, які можна*

34

<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3539882-na-doneccini-policiia-evakuuvatime-ditej-akso-cogo-hoce-hoca-b-odin-iz-batkiv.html>

35

<https://t.me/SBUkr/4096>

обмінати на електронні гроші. Під час проходження маршруту діти здійснюють фотофіксацію місцевості, об'єктів військової та критичної інфраструктури на території різних населених пунктів. При цьому доступ до адміністрування цього застосунку має підконтрольна спецслужбам РФ ІТ-компанія, яка зареєстрована в одній з європейських країн і займається розповсюдженням інтерактивних платформ. Таким чином, ворог “в темну”, тобто без їх відома, використовував українських дітей для збору інформації про розташування стратегічно важливих об'єктів. Зокрема, у Кіровоградській області було затримано двох підлітків, які фотографували блокпости, елеватори і транспортні шляхи»³⁶.

Щодо безпосередньої участі неповнолітніх дітей у бойових діях, такої інформації не було зафіксовано. Але на окупованих територіях Донецької та Луганської областей з'явився Наказ, за яким до мобілізаційного резерву можуть залучатися хлопці від 16 років. Наказ підписав “тимчасово виконуючий обов'язки міністра внутрішніх справ” так званої “ЛНР”. Про це розповіли в українських спецслужбах³⁷. Відповідно до тексту наказу, МВС до 1 червня повинні скласти списки військовозобов'язаних, яких згодом відправлять у зону бойових дій.

Частиною воєнного злочину щодо вербування дітей є використання освіти з метою пропаганди війни й створення мотивації добровільно йти на службу в збройні сили РФ. За повідомленням інформаційного агентства «ОстроВ»³⁸, «окупаційна влада» «ЛНР» почала мілітаризувати українських дітей окупованих у 2022 році районів Луганської області. Це впливає із «розпорядження» фейкового уряду «республіки» про створення «козацьких кадетських корпусів».

Зазначається, що «козацькі кадетські корпуси з'являться у звільнених (окупованих – “ОстроВ”) Старобільську та Кремінній». Один із них носитиме ім'я радянського воєначальника Василя Маргелова, а інший вирішили назвати ім'ям радянського письменника Михайла Шолохова. Основною метою діяльності цих корпусів є «реалізація загальноосвітніх програм основної загальної та середньої загальної освіти, інтегрованих з додатковими загальнорозвиваючими програмами, спрямованими на підготовку учнів до військової чи іншої державної служби»³⁹.

Водночас продовжується практика створення підґрунтя для подальшого вербування дітей до збройних сил РФ на окупованих територіях через систему освіти.

36

<https://t.me/SBUkr/4326>

37

<https://golosua.info/2022/05/16/zhinky-dity-liudy-z-invalidnistiu-v-ordlo-pidpysaly-dykyi-nakaz-pro-mobilizatsiiu/>

38

<https://www.ostro.org/lugansk/society/news/637718/>

39

<https://lug-info.com/news/kazach-i-kadetskie-korpusa-poyavyatsya-v-starobel-ske-i-kremennoj-pravitel-stvo>

**СТАТТЯ 37,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

- Держави-учасниці забезпечують, щоб:
- а) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведіння чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років;
 - с) гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку. Зокрема, кожна позбавлена волі дитина має бути відокремлена від дорослих, якщо тільки не вважається, що в найкращих інтересах дитини цього не слід робити, та мати право підтримувати зв'язок із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин.

Російські військові використовують тактику, коли ситуація в місті доводиться до критичної, а потім ворог пропонує умовний коридор до РФ, буцімто для порятунку. Водночас для людей створюють фільтраційні табори та коридори.

25 квітня, вже після припинення бойових дій, з Маріуполя до с. Безіменне до фільтраційного табору депортовано 474 людини, зокрема 69 дітей⁴⁰.

Про те, що відбувається у фільтраційних коридорах, розповіла 17-річна мешканка Маріуполя.⁴¹ Разом із сім'єю вона пройшла через «фільтрацію», після чого вибралася на підконтрольну Києву територію. *«Фільтраційний табір – це поселення. Була просто колона із сотень машин. Виходити не можна навіть у туалет. Набрякають ноги, бо-лить все тіло. Ми простояли повних два дні та дві ночі. Сказали, що фільтрація розпочинається з 14 років. Мене залишили у першій операційній будці. Взяли документи, відсканували, зняли відбитки пальців. Паралельно перевіряли мобільний телефон. У кімнаті було п'ятеро солдатів зі зброєю, і я одна. Дуже страшно. Стали підкошувати ноги, коли солдат, який лежав на матраці, сказав: «Не подобається? Попереду ще будуть жінки. Знайдемо щось». Я їм не сподобалася, і мене просто виштовхнули. Чекати на місці батька не дозволили»⁴².*

40

<https://t.me/andriyshTime/503>

41

<https://www.facebook.com/watch/?v=586472129129042>

42

<https://inshe.tv/society/2022-04-30/676159/?fbclid=IwAR3B89I7blZfuaXo3uEbSCyvlpXavhcjDoMesA4PCYLMdXEUZXdiQbL2aKw>

90 днів знаходився у ув'язненні 16-річний син голови Запорізької районної адміністрації Олега Буряка, якого росіяни викрали ще 8 квітня. Майже 50 днів батькам було невідомо його місцезнаходження. За словами Олега Буряка, його сина утримували як «обмінний фонд», вимагаючи за нього конкретну людину, яка перебуває зараз в Україні⁴³.

Також в червні-липні з окупованих територій надходили повідомлення про залякування батьків щодо примусового вилучення дітей у разі відмови від «російської освіти». Про це повідомляє міський голова Мелітополя Іван Федоров: «...останні два тижні рашисти чітко декларують свої наміри: ті діти й батьки, які не віддають своїх дітей до **школи**, яку намагаються **організувати** рашисти, в таких батьків будуть **забирати батьківські права**. Я не уявляю, як це буде відбуватися в реальному житті»⁴⁴.

У Куп'янську Харківської області російські окупанти протягом тижня утримували у підвалі п'ятьох підлітків. Їх визволили українські прикордонники. Про це [повідомляє](#) пресслужба Держприкордонслужби. «У Куп'янську прикордонники знайшли у підвалі чотирьох дівчат і хлопця. Діти перебували там сім днів», – йдеться у повідомленні.

Підлітки розповіли, що окупанти проводили з ними фільтраційні заходи, після чого зачинили у підвалі.

Адже такі дії росіян є очевидним порушенням міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

**СТАТТЯ 28,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, із метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей

Право на освіту є основоположним соціально-культурним правом, що забезпечує стабільний розвиток молодого покоління. Право на освіту є одним з прав людини «другого покоління» (прав соціально-економічних і культурних, аспект недискримінації може розглядатися також як громадянське право «першого покоління»).

Праву на освіту притаманні родові ознаки усіх прав людини, зокрема, право на освіту має загальний характер – є неодмінним складником конституційно-правового статусу будь-якої людини; постійний характер – передбачає можливість реалізації його протягом усього життя; гарантований характер – «не допускає протиправних обмежень його реалізації...».

43

<https://www.facebook.com/azovseanews/videos/422121473166840/>

44

<https://www.unian.ua/society/u-melitopoli-okupanti-pogrozhuut-vidbirati-u-batkiv-ditey-yaki-ne-hoditimus-do-rosiyskih-shkil-novini-ukrajini-11889801.html>

У праві збройних конфліктів (відоме як міжнародне гуманітарне право) також визнається важливість того, щоб під час збройних конфліктів діти могли навчатися. У ньому окремо обумовлюється захист дітей і те, що освітні установи є звичайними цивільними об'єктами, які не можна атакувати, якщо тільки вони не перетворені на військові об'єкти.

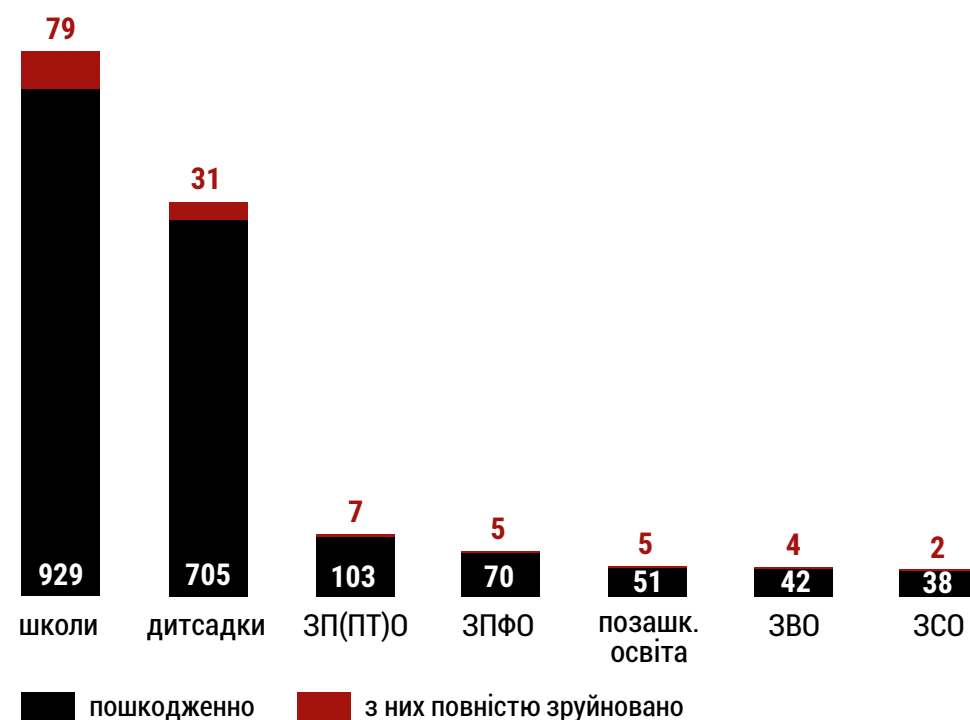
Тим не менш, спостерігається зростаюча тенденція до нападів на школи, що згубно позначається на дітях.

Агресор стверджує, що наносить удари виключно по військовим об'єктам нашої країни. Водночас Офіс Генерального прокурора, Міністерство освіти і науки зібрали численні факти та аргументи⁴⁵, які спростовують це твердження: російські війська руйнують школи та університети, дитсадки і дитячі будинки.

Станом на 25.09.2022 внаслідок бомбардувань і обстрілів збройними формуваннями Російської Федерації пошкоджено й зруйновано у процентному відношенні до типів навчальних закладів⁴⁶

Кількість пошкоджених та зруйнованих навчальних закладів за типами

Таблиця 2

45

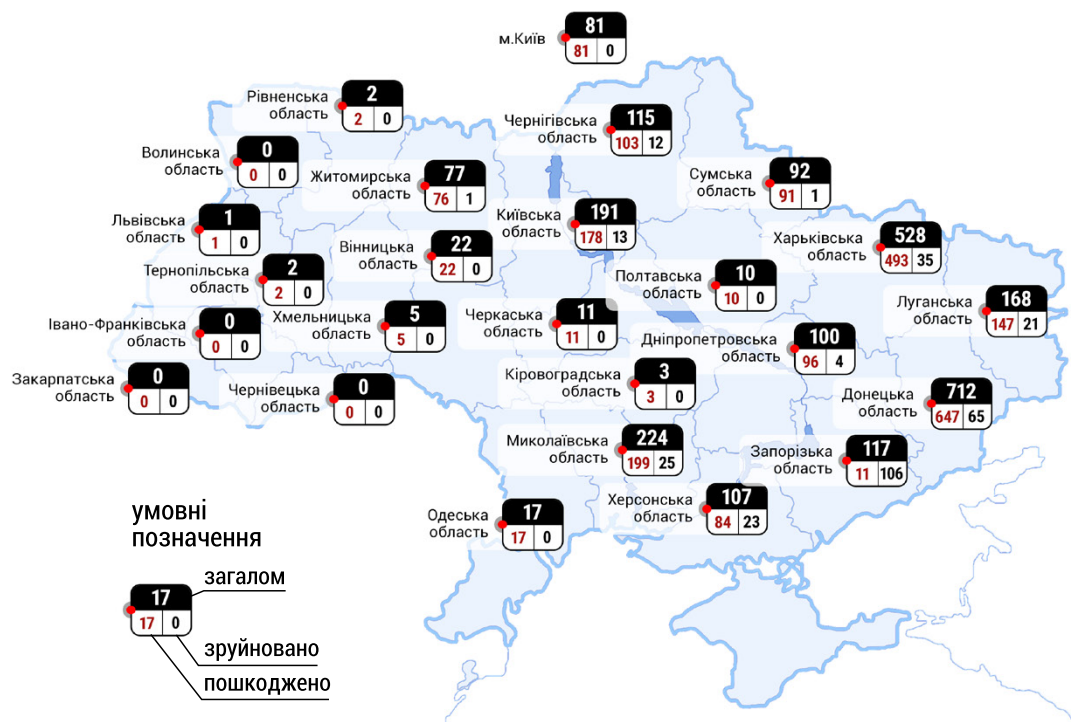
https://saveschools.in.ua/?fbclid=IwAR2EilAeeCmcg3PQ1Tl0w0n-E4uX-6Yl1eLoAjUHp6SbNwyxn2ql18_4Yr8

46

Таблицю використано зі звіту «Оперативна оцінка втрат активів сектору освіти України у зв'язку з війною»

Кількість пошкоджених і зруйнованих за даними МОН шкіл за регіонами

Зображення 1

Харківська область посідає перше місце в Україні за кількістю пошкоджених і зруйнованих внаслідок обстрілів росіянами закладів освіти.

Збитки від зруйнованих закладів освіти на Харківщині через війну сягають десятків мільярдів гривень. Про це повідомив міністр освіти та науки України Сергій Шкарлет, котрий 13 липня приїхав до Харкова.

За час війни під обстріл російських окупантів потрапили понад 500 закладів освіти в Харківській області: початкової, середньої, вищої, позашкільної. Як зазначив Сергій Шкарлет, це складає четверту частину пошкоджених або зруйнованих закладів освіти України. За кількістю таких закладів освіти **Харківська область** посідає перше місце в Україні. Зокрема, серед закладів загальної середньої освіти **пошкоджено чи вщент зруйновано 223 із 715-ти.**

[У Харкові через війну пошкоджено 21 заклад вищої освіти з 24-х.](#)

Під обстріл потрапив кожний дитячий садок, школа, профтехзаклади й коледжі. Зокрема, окупанти стріляли по корпусам ХНУ ім. Каразіна, НТУ «ХПІ», Педагогічному університету, неодноразово — по території Харківської зооветакадемії (тепер — ДБТУ), університету сільського господарства, дуже постраждав аерокосмічний університет.

На межі гуманітарної катастрофи на сьомому місяці війни опинилась і Донецщина, там тривають активні бойові дії, майже дощенту зруйновано інфраструктуру, люди наражаються на ризики щомиті потрапити під обстріли.

Станом на початок навчального року 2022-2023 в Україні з'явилися міста, де інфраструктура цілком зруйнована (Маріуполь, Попасна, Рубіжне тощо), що унеможливляє освітній процес. Приміром, до лютого 2022 року в Маріуполі працювала 81 загальноосвітня установа, зокрема 67 загальноосвітніх шкіл (навчалося 48 500 школярів), 2 гімназії, 3 ліцеї, 4 вечірні школи, 3 інтернати, 2 приватні школи. Після захоплення Маріуполя окупаційній владі вдалось відкрити лише одну школу й планується відкрити дев'ять шкіл, для яких відшукали лише 53 вчителів. Тобто по шість вчителів на кожну школу.

Також кричуща ситуація у селах і маленьких містечках, де функціонував лише єдиний освітній заклад, наразі зруйнований.

У День захисту дітей громада Комишувахи, Запоріжжя, втратила школу зі сторічною історією, яку за кілька годин війська РФ перетворили на руїни⁴⁷.

7 червня обстріляли в селище Степногірськ (Василівський район Запорізької області) дитячий садочок – ракета поцілила у двір, осколками вибило близько ста вікон⁴⁸.

16 червня російські обстріли потрошили унікальний заклад для дітей з порушеннями слуху. Кам'янська школа-інтернат навчала й реабілітувала дітей з особливими освітніми потребами. Окрім шкільних класів, у закладі функціонували групи для дітей дошкільного віку з порушеннями слуху й складними вадами розвитку (з ЗПР різного виду). Діти, котрі навчалися в Кам'янській школі-інтернаті, не мали можливості навчатися в загальноосвітніх закладах (школах, дитячих садках) через відсутність у цих закладах спеціалістів – сурдопедагогів, логопедів, вчителів-дефектологів – і створених спеціальних умов. Історія закладу розпочалась у 1962 році. Це була перша і єдина на той час школа санаторного типу в Запорізькій області. З 1991 року школу-інтернат було реорганізовано у спеціальний навчальний заклад для слабочуючих та пізнооглухлих дітей. – [відео](#)

На Херсонщині у Нововоронцовці загарбники тричі обстріляли дитячий будинок сімейного типу. *«По дитячому будинку сімейного типу в Нововоронцовці гатили цілеспрямовано. Тричі. Таке відчуття, що точно знали куди і хтось наводив. Бо всі дома поруч цілі. Там жило 22 дитини, але встигли виїхати»*, – написав волонтер Володимир Багненко⁴⁹. – [відео](#)

47

<https://sprotyv.info/photo/na-zaporizhzhzhi-rashisti-rozbombili-shkolu-iz-stolitnoyu-istori%d1%94yu-foto/>

48

<https://espresso.tv/okupanti-obstrilyali-zhitloviy-rayon-stepnogirsk-na-zaporizhzhzhi-poraneo-lyudinu-poshkodzheno-dityachiy-sadochok>

49

<https://www.facebook.com/vladimir.bagненко/posts/pfbid02WirE27mkiopAtqZU1LMdDxNgL18pLUmD7XUKo2PoCfnkf6AbcPYjViPhdZHDrcMpl>

Таким чином, після повномасштабного вторгнення 24 лютого РФ в Україну сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін. Інтенсивність бойових дій, бомбардування майже всіх міст України у перші місяці війни – усе унеможливило здійснення повноцінного освітнього процесу.

**СТАТТЯ 29,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

1. Держави-учасниці погоджуються щодо того, що освіта дитини має бути спрямована на:
- а) розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі;
 - б) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;
 - в) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження та до цивілізацій, відмінних від її власної;
 - г) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення;

Російська Федерація на окупованих територіях продовжує використовувати освіту для знищення української ідентичності, мілітаризації молоді та виправдання воєнних дій на території України.

Це обумовлено тим, що РФ одним з пріоритетних завдань зробила т.з «денаціфікацію» захоплених територій України та інструментами досягнення своєї мети обрала освіту й культуру.

«У украинцев есть большая проблема, которую можно обозначить как недоидентифицированность или дефицит идентичности. Их как народа, как единого этноса, не существует. Есть украинская нация — как сообщество граждан Украины. Но без единого этнического фундамента она при любом политическом кризисе начинает

расползаться. Так было в 2004-м, в 2014-м, так происходит сейчас. Если отбросить лживую шелуху украинской пропаганды, окажется, что те, кого в ней называют “украинцами”, всегда рассматривались и почти всегда сами себя рассматривали как часть русского народа. Несомненно, Украина — важная составляющая Русского мира, его неотъемлемая часть»

З виступу «Голови» окупаційної «держради Криму»
Володимира Константинова

**ОСНОВНИМИ
НАПРЯМАМИ ЗНИЩЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ
НА ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ
ТЕРИТОРІЯХ СТАЛИ:**

- Знищення викладання української мови та літератури
- Мілітаризація освіти
- Виправдування збройної агресії через проведення «єдиних уроків»
- Інтеграція до російського освітнього простору
- Організація «ознайомчих» поїздок до РФ за програмою «Університетські зміни»
- Воєнно-патріотичні табори
- Заміна підручників
- Заборона викладання предметів українознавчого циклу (зокрема Історії України)

У сукупності ці дії окупаційної влади спрямовані на знищення української нації як такої на окупованих територіях і створення мотивації у населення окупованих територій добровільно йти на службу в збройні сили РФ.

З початку окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь Російська Федерація використовує освіту (як формальну так і неформальну) для мілітаризації населення окупованої території та знищення української ідентичності.

Серед напрямків мілітаризації, запроваджуваних Російською Федерацією на окупованих територіях, можна виділити такі:

- залякування зовнішніми загрозами, систематичне формування з України образу ворога, якому треба протистояти зі зброєю в руках, і виховання почуття відповідальності за долі росіян;
- пропагування культу насильства, зброї та війни;

- навчання основ військової справи, поводження зі зброєю;
- виховання любові й поваги до силових структур і збройних сил РФ;
- створення мотивації добровільно йти на службу в збройних силах РФ.

Окупаційна влада Криму проводить тематичні акції, вишколи, паради та інші заходи, до яких було залучено дітей, учасників молодіжних рухів, таких, як Юнармія, та учнів кадетських та інших спеціалізованих класів.

Наприклад, акції «Червона троянда», «Георгіївська стрічка», «Безсмертний полк», «Старі пісні про головне», «Вікна перемоги», конкурс «Ми – нащадки великої перемоги», різноманітні заходи на рівні шкіл, приміром, в школі №15 м. Севастополь відбулись виставки «Герої Землі російської», «Маленькі герої Великої війни», виставка історичних фотореконструкцій «Зв'язок часів. Великій Перемозі 77 років».

Попри те, що заходи начебто присвячені пам'яті про події Другої світової війни, під час їх проведення використовується символіка Z та V і проводяться паралелі між перемогою над нацистами в Другій світовій та боротьбою з «нацистами» в сучасній Україні. У травні в дитячому центрі «Артек» відбулась тематична 5 зміна «Нащадки перемоги». Учасники зміни долучались до акцій, присвячених 9 травня, включно з акцією «Безсмертний полк».

У канікулярний період російська та окупаційна влада використовують для цього літні табори та інші форми позашкільної роботи. Частина таборів має тематичний фокус, спрямований на формування російської ідентичності, патріотичне виховання та популяризацію військових і силових професій.

Водночас низька таборів прицільно спрямована для підготовки з дітей солдат. Це воєнно-патріотична програма «Гірський стрілок», табір «Юнарієць», тематична зміна в таборі в «Ласпі» «Ростемо патріотами», тематична козака зміна в таборі «Дельфін», військово-польові збори на території коси Беляус. Програми цих таборів схожі між собою та передбачають стройову й фізичну підготовки, захист від зброї масового ураження, стрільбу з пневматичної гвинтівки, метання навчальної гранати, основи надання першої допомоги, розбирання-складання АК, спорядження магазину навчальними патронами. Окрім того, в таборах відбуваються ігри-симуляції воєнних ситуацій.

Окрім таборів, в Криму відбувались тематичні заходи, спрямовані на героїзацію російських і радянських військових і мілітаризацію дітей. На такі заходи запрошують військових, учасників війни в Україні, яких представляють дітям як героїв, котрі «звільняють Україну від нацизму».

Також літні табори використовуються для формування викривленого уявлення про історичні події, пропаганди добровільної служби в збройних силах країни-окупанта й формування підтримки повномасштабного вторгнення РФ в Україну. В липні в таборах Криму відпочивали діти з Криму, окупованих територій Запорізької, Херсонської, Луганської, Донецької областей і діти військовиків, котрі воюють на території України.

Не припиняється і зарахування нових членів до лав Юнармії. 26 березня в Сімферополі до лав Юнармії увійшло ще 250 кримських школярів, а в Севастополі в 2022 році в Юнармію вступило 1199 школярів. Члени цієї воєнізованої організації залучаються до різноманітних заходів, серед яких марш до дня Перемоги 9 травня та хода на честь дня піонерії 19 травня.

Водночас протягом семи місяців в окупованому Криму відбулася низка заходів, спрямованих на формування російської ідентичності у молоді, зокрема фестиваль «Великое русское слово» й літні таборові зміни для дітей. Російська Федерація продовжує використовувати шкільну освіту для просування ідеї «русского мира». Як-от, до програми історії для 9-го класу планується додати тему «Визнання Росією ДНР і ЛНР»

У вересні в навчальних закладах почали відбулись спеціальні уроки «Розмови про важливе», які є обов'язковими для проведення. Запровадження щотижневих уроків «Розмови про важливе» було описано в моніторинговому звіті «[Універсальний солдат](#)» за серпень 2022 року. Серед іншого метою цих уроків є «виховання [російського] громадянина».

На окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей російська влада намагається реалізувати «кримський сценарій» нав'язування російської ідентичності. Зі шкіл і бібліотек вилучаються українські підручники й книги, а замість них туди надходять російські книги з «політично правильним» історичним наративом. Адміністрацію та викладачів освітніх заходів змушують переходити на російські стандарти, використовуючи різні методи, включно із залякуванням і погрозами. На керівні посади окупаційна влада призначає лояльних до неї осіб. Випускники шкіл і закладів вищої освіти отримують документи російського зразка.

«Кримський сценарій» впливу на свідомість дітей через освіту в умовах повномасштабного вторгнення посилено тим, що у батьків відсутнє «право» обрати домашню форму навчання. Свідченням цього є факт, що окупаційна влада в Запорізькій області погрожує позбавляти батьківських прав осіб, чиї діти не відвідуватимуть школи на окупованих територіях у новому навчальному році.

На територіях, контрольованих збройними силами РФ (Запорізька і Херсонська обл., міста Херсон, Мелітополь, Генічеськ, Бердянськ),

окупаційна влада знищує українську систему освіти: забороняє викладання українською мовою, вилучає підручники з історії України, викрадає директорів шкіл і примушує їх до переходу на російські стандарти навчання, а у випадку незгоди залякує «педагогічним десантом» задля «денацифікації українців», а насправді для знищення української ідентичності.

Голова Держради Республіки Крим Володимир Константинов [заявив](#), що «вже йде збирання літератури для учнів шкіл звільнених територій. Окрім того, ми готові провести перепідготовку вчителів, а якщо буде потрібно, сформувати наш десант педагогів-добровольців. Ці люди будуть нашими сподвижниками, відновлюватимуть те, що було зруйновано не в будинках і на вулицях, а в душах людей».

Окрім того, з місцевих бібліотек почали вилучати історичні книги, які, на думку окупантів, «просувають ідеї націоналізму». Замість них до бібліотек завозиться «правильна» література з Криму. Прикладом «правильної» літератури є книга «Кому слава на Украине или Бандера капут» авторства керівника управління міжнародної діяльності «Кримського Федерального університету» Олександра Мащенко й кримського журналіста Олега Маркелова.

Через зміст навчання, програми й методи навчання, виховні заходи й позашкільну освіту окупаційна влада реалізує політику знищення української ідентичності у дітей і створення «універсального російського громадянина».

Для посилення контролю за освітою та ефективного використання її як інструменту пропаганди Російська Федерація планує запровадити у школах єдині загальноосвітні програми. Законопроект щодо запровадження єдиних програм 12 вересня було підтримано Комітетом Держдуми з освіти.

На окупованих територіях Херсонської та Запорізької областей відбувається інтеграція освітніх закладів в російську систему освіти. В школах так само запроваджують уроки «Розмови про важливе», піднімають російський прапор і вмикають російський гімн, навчання відбувається російською мовою за російськими підручниками й методичними рекомендаціями. Окупаційна влада планує відправити на так зване «перенавчання» вихователів дитячих садочків для поліпшення переходу всіх закладів освіти на російські стандарти.

З метою заміни української ідентичності на російську дітей з окупованих територій Херсонської та Запорізької областей продовжують вивозити вглиб окупованої території (до Криму) та на територію Росії під приводом оздоровчого відпочинку.

Спільною тенденцією для окупованих територій Запорізької, Херсонської, АР Крим і міста Севастополь є відсутність достатньої кількості вчителів. На окупованих територіях Запорізької та Херсонської областей для вирішення проблеми з кадровим забезпеченням освітніх закладів окупаційна влада продовжувала вдаватись до погроз, залякувань і навіть викрадень освітян, котрі відмовляються викладати за російськими стандартами, а також залучати до викладання вчителів з території РФ.

Тривало знищення української ідентичності через табори та інші заходи, такі, як екскурсії для дітей з Енергодару до Великого Новгороду й запис 12 серпня в Севастополі відеоролика «Ми разом, ми росіяни».

Водночас одним із основних інструментів заміни ідентичності залишається організація «оздоровчого відпочинку» для дітей в окупованому Криму й на території РФ. За повідомленнями окупаційної влади, під час відпочинку діти отримують соціально-психологічну й медичну допомогу. Також для дітей організують спеціальні культурні заходи.

В вересні 53 дітлахи з Скадовська відправились на відпочинок до Карбадино-Балкарії. 15 вересня в Херсонську область вернулись діти, які були на оздоровчому відпочинку в Пскові.

Дітей, котрі перебувають на прифронтових територіях, планується відправити на навчання до дитячих оздоровчих таборів Росії. Точну кількість українських дітей, які наразі знаходяться в оздоровчих таборах на території Росії чи в окупованому Криму, встановити неможливо, оскільки повідомлення про переміщення дітей наявні в різних групах у соціальних мережах, а інколи публікуються вже після повернення дітей на окуповану територію.

**СТАТТЯ 11,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

1. Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону.
 2. З цією метою Держави-учасниці сприяють укладанню двосторонніх або багатосторонніх угод чи приєднуються до чинних угод.
-

**СТАТТЯ 22,
Конвенції прав дитини
(1989 р.)**

1. Держави-учасниці вживають необхідних заходів, щоб забезпечити дитині, яка бажає одержати статус біженця або яка вважається біженцем, відповідно до застосовуваних міжнародним або внутрішнім правом і процедурами, як тій, що супроводжується, так і тій, що не супроводжується її батьками або будь-якою іншою особою, належний захист і гуманітарну допомогу в користуванні застосовуваними правами, викладеними в цій Конвенції та інших міжнародних документах з прав людини або гуманітарних документах, учасниками яких є зазначені держави.
2. З цією метою Держави-учасниці сприяють у випадках, коли вони вважають це за необхідне, будь-яким зусиллям Організації Об'єднаних Націй та інших компетентних міжурядових або неурядових організацій, що співпрацюють з Організацією Об'єднаних Націй, щодо захисту такої дитини та надання їй допомоги у пошуку батьків чи інших членів сім'ї будь-якої дитини-біженця, з тим щоб одержати інформацію, необхідну для її возз'єднання зі своєю сім'єю. В тих випадках, коли батьки або інші члени сім'ї не можуть бути знайдені, цій дитині надається такий самий захист, як і будь-якій іншій дитині, через якісь причини тимчасово або постійно позбавленій сімейного оточення, як це передбачено в цій Конвенції.

На захист дітей від незаконного переміщення, окрім зазначеної Конвенції прав дитини (1989 р), спрямована *Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей*. Конвенція створює процедуру для забезпечення повернення дітей, котрих незаконно вивозять або утримують, до країни постійного місця проживання.

Конвенція застосовується до будь-якої дитини, котра не досягла 16 років, та проживала в Договірній державі безпосередньо перед протиправним вивезенням за кордон.

Стаття 8 Конвенції надає будь-якій особі, установі (іншому органу), які стверджують, що дитина була вивезена чи утримується з порушенням прав піклування, право звернутися з заявою про допомогу у забезпеченні повернення дитини.

У Конвенції вживаються поняття «право піклування» і «право доступу», тлумачення яких обмежено цілями Конвенції. «Право піклування» охоплює права, пов'язані з піклуванням будь-якої особи про дитину, зокрема право визначати місце проживання дитини, а «право доступу» передбачає право спілкуватися з дитиною, передусім переміщувати дитину на обмежений час у місце інше, ніж місце її постійного проживання. Переміщення вважається незаконним, коли має місце вивезення за кордон або неповернення з-за кордону дитини, якщо порушуються права піклування про дитину, що належать будь-якій особі, установі чи іншому органу.

Таким чином, Конвенція має своїм завданням відновлення *status quo* шляхом негайного повернення дітей, котрі були неправомірно вивезені, оскільки лише органи за місцем постійного проживання дитини мають юрисдикцію вирішувати будь-які суперечки щодо місця проживання та опіки над дитиною.

Від початку повномасштабного вторгнення ситуація з незаконним переміщенням українських дітей з окупованих територій до РФ набула загрозливих масштабів.

За інформацією згідно даним державного порталу розшуку дітей «Діти війни» станом на 3 жовтня 2022 року: 239 осіб зниклі, 7894 – депортовані, 6252 – знайдені, 59 – повернуті.

Водночас, за повідомленням радниці-уповноваженої президента України з прав дитини Дар'ї Герасимчук: *«З відкритих джерел нам відомо, що країна-агресор заявляє про щонайменше 450 тисяч переміщених і депортованих на територію Росії дітей. І, на жаль, повертати їх нам вони не мають наміру».*

За повідомленням юристки Регіонального центру прав людини (RCHR): *«Російська Федерація депортувала українських дітей до 57 регіонів, серед яких – райони Крайньої Півночі, які є не лише віддаленими на кілька тисяч кілометрів від місця постійного проживання неповнолітніх, але й значно відрізняються від нього за кліматичними умовами. Держава-агресорка також інституціонувала та пришвидшила процес передачі українських дітей на виховання в російські сім'ї. Згадані дії мають ознаки геноциду української нації та заохочуються безпосередньо В. Путіним, провладною партією "Единая Россия", а також Уповноваженою Президента РФ з прав дитини Марією Львовою-Біловою. "Привласнення" українських дітей стимулюється як шляхом поширення російської пропаганди, так і фінансово – через видатки з*

місцевих бюджетів родинам, які взяли на виховання “сиріт з Донбасу”. При цьому варто підкреслити, що неповнолітніх депортували не лише з Донецької та Луганської областей, а з 9 тимчасово окупованих регіонів України. Більше того, серед вихованців закладів цілодобового утримання – 95% мають біологічних батьків, а, відтак, сиротами не є. Тим не менше, станом на кінець червня 2022 року щонайменше 127 українських дітей було передано під опіку в російські сім’ї»⁵⁰.

Про факти незаконного вивезення дітей із Маріуполя неодноразово повідомляв голова Донецької ОВА Павло Кириленко, зокрема про долю Кіри Обедінської. «17 березня під час авіаційного бомбардування загинув її батько, Євген Обедінський, багаторазовий чемпіон України з водного поло, екскапітан Національної збірної. Після смерті тата Кіра залишилася круглою сиротою, оскільки маму вона втратила ще немовлям. Зараз Кіра знаходиться у Донецьку – її депортували туди разом із людьми, з якими вона перебувала у сховищі. Є інформація, що документи у всіх тих, хто перебуває поруч з Кірою, росіяни забрали. Обіцяли зробити нові російські документи, щоб у подальшому відправити їх на територію РФ»⁵¹. Але завдяки розголосу її дідуся Олександром Обединському вдалось повернути онуку⁵².

Із лікувального закладу КНП «Обласний дитячий кістково-туберкульозний центр м. Маріуполь» військовослужбовцями РФ було примусово вивезено 12 дітей, які перебували там на лікуванні. Матір-виховательку Дитячого будинку сімейного типу разом з її 8 дітьми-вихованцями, 3 власними дітьми та 3 прийомними примусово вивезено з м. Маріуполь Донецької області до міста Саранськ Російської Федерації.⁵³

3 травня окупанти депортували з Маріуполя до Росії 149 людей, зокрема 22 дитини. Вивезення людей уповільнилось через посилення «фільтрації». Про це повідомив у Telegram радник мера Маріуполя Петро Андрющенко⁵⁴.

За інформацією міського голови Вадима Бойченка, наразі відомо, що окупанти **примусово вивезли** до окупованих територій та Росії близько 40 тисяч маріупольців. Він повідомив, що наших громадян вивозять на окраїни Росії, дають їм довідки переселенців, використовують їх на різних роботах.

Водночас за даними МЗС України, Росія продовжує викрадати українських дітей на окупованих територіях. Вже передано понад 1000 дітей із Маріуполя росіянам із Тюмені, Іркутська, Кемерово й Алтайського краю на «усиновлення». Ще понад 300 дітей перебувають у спеціалізованих закладах Краснодарського краю. Про це йдеться у [заяві](#) Міністерства закордонних справ України. «Такі дії РФ грубо порушують Женевську

50

<https://blog.liga.net/user/krashevskia/article/46181>

51

<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-z-mariupolya-deportuyut-ditey-ta-porodil-novini-ukrajini-50229572.html>

52

<https://suspilne.media/235129-sina-vbilo-pid-cas-obstrilu-onuku-vivezli-v-doneck-istoria-simi-z-mariupola-suspilne-ludi/>

53

<https://gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-cerez-zbroinu-agresiyu-rf-v-ukrayini-zaginulo-167-ditei>

54

<https://t.me/andriyshTime/635>

конвенцію про захист цивільного населення під час війни від 1949 року, яка передбачає зобов'язання держави-окупанта не змінювати громадянський статус дітей, а також Конвенцію ООН про права дитини від 1989 року», – мовиться у заяві.

За повідомленням голови Луганської ОДА Сергія Гайдая, 76 дітей-сиріт вивезено до соціально-реабілітаційних центрів для неповнолітніх РФ, розташованих у Московській області, а ще 104 дитини, які перебувають під наглядом у соціальних установах так званої «ЛНР», готуються до передачі під опіку російських родин⁵⁵.

Після звільнення територій Харківської області були виявлені факти незаконного вивезення дітей до РФ під привидом т.з. «відпочинку - оздоровлення». Скориставшись гуманітарною ситуацією в Ізюмі та Балаклії, а саме тим, що, за словами місцевих мешканців, «магазини не працювали і єдиний спосіб роздобути щось поїсти – то була гуманітарка. На тиждень – дві булки хліба, раз на два місяці – крупи та олія», окупаційна влада запропонувала вивезти дітей відпочити до Геленджика. Близько 30 дітей вивезли на тиждень і повернули назад. «У серпні вони запропонували ще одну поїздку. Тут немає їжі, немає жодних умов, я просто хотіла, щоб моя дитина хоч тиждень відпочила від цього кошмару», – розповіла журналісткам мати дитини Марина⁵⁶.

50 дітей від 10 до 15 років вивезли на відпочинок до Геленджика. Тепер вони так і залишаються на території РФ. Жінка каже, що дітям вже оформлюють російське громадянство, а коли вона зробила спробу повернути дитину, їй відповіли, що єдиний шанс побачити дочку – це переїхати до Росії.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до служби у справах дітей та сім'ї Харківської обласної військової адміністрації для з'ясування персоніфікованого переліку дітей, вивезених із міст Ізюм та Балаклія до Російської Федерації, з метою захисту їхнього права на виховання в родині.

Порушуючи норми статті 8 Конвенції ООН про права дитини, якою унормовано обов'язок держав поважати право дитини на збереження індивідуальності, громадянства, імені та сімейних зв'язків, не дозволяючи протизаконного втручання, керівництво країни-окупанта вчиняє так звані «добрі справи».

Утім, виходячи з факту, що міста Ізюм і Балаклія Харківської області наразі перебувають під контролем української влади, такі дії РФ порушують норми статті 7 Конвенції ООН про права дитини, що визначає право дітей на ім'я та набуття громадянства, а також право знати своїх батьків і право на їхнє піклування⁵⁷.

55

<https://t.me/luhanskaVTSA/6109>

56

<https://odessa.online/uk/izyum-pershi-dni-zhittya-bez-okupatsiyi-foto-video/>

57

https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-prosit-personifikuvati-ditej-vivezenih-iz-izyuma-ta-balakliyi-do-rf

Після повного закриття евакуаційного шляху у бік Запоріжжя вивезення українських громадян до РФ почало набирати обертів⁵⁸, приміром, лише 22 травня було вивезено 55 дітей.

8 травня стало відомо, що під час останньої евакуації з території заводу «Азовсталь» окупанти розлучили жінку та її 4-річну доньку Алісу. До міста призначення в Запоріжжі доїхала лише дитина, матір залишилися в фільтраційному таборі на території так званої «ДНР». Місцезнаходження матері досі невідомо⁵⁹.

30 травня Президент РФ В. Путін підписав Указ, який суттєво спрощує процедуру усиновлення дітей, викрадених з України.

Процес незаконного усиновлення дітей з Донбасу російськими сім'ями триває. 14 липня губернатор московської області Воробйов анонсував завершення процедури «передачі 9 дітей з “ДНР” під опіку родинам з Підмосков'я»⁶⁰.

27 квітня Дитячий омбудсмен Микола Кулеба повідомив, що ФСБ Росії вивезли з Херсону 58 дітей-сиріт у невідомому напрямку. Діти-сироти з Херсонського обласного Будинку дитини переховувались разом з вихователями у церкві⁶¹.

31 серпня в Україні запрацював державний портал для розшуку дітей – [інформаційна платформа «Діти війни»](#), що допомагатиме правоохоронним органам накопичувати інформацію про юних українців, постраждалих під час війни, зокрема про зниклих безвісти чи переміщених на тимчасово окуповані території та депортованих до Російської Федерації.

Протягом сьомого місяця кількість повернутих дітей, яких незаконно депортувала та вивезла Російська Федерація, збільшилась до 96 осіб. Але ця цифра катастрофічна не співвідносна з числом дітей, які перебувають зараз в РФ.

Попри те, що незаконне переміщення дітей з України відбувається вже 9 рік, єдиного механізму повернення дітей немає.

Такі дії росіян є очевидним порушенням міжнародного гуманітарного права й міжнародного права прав людини й мають ознаки геноциду українців – планових, послідовних кроків, наслідком яких є винищення нації.

58

<https://www.unn.com.ua/uk/news/1977972-deportatsiya-z-mariupolya-nabiraye-obertiv-uchora-do-filtratsiynogo-taboru-bulo-vidpravleno-313-lyudey-zokrema-55-ditey>

59

<https://t.me/polkazov/4470>

60

<https://t.me/DIUkraine/918>

61

<https://kavun.city/articles/208679/okupanti-znajshli-v-hersoni-58-ditej-sirit-pro-yakih-stalo-vidomozavdyaki-denisovij>

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міжнародним інституціям:

- 1 Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури: розглянути можливість позбавлення Російської Федерації статусу держави-члена ЮНЕСКО;
- 2 Генеральному секретарю ООН: включити питання обмеження права на освіту, зокрема питання мілітаризації та втручання в навчальний процес (навчальні матеріали тощо) на окупованих територіях України, до [Щорічної доповіді](#) «Діти та збройний конфлікт» і [Щорічної доповіді](#) Спеціального представника Генерального секретаря у справах дітей і збройних конфліктів;
- 3 Державам та міжнародним установам правосуддя: систематично розслідувати напади на освіту й справедливо переслідувати винних.
- 4 Міжнародним організаціям та урядам демократичних держав: запровадити персональні санкції проти керівників організацій «Крим-ПатріотЦентр», ДОСААФ Росії, «Юнармія» та Загальноросійського руху дітей та молоді «Велика зміна», а також стосовно очільників сфери освіти, котрі впроваджують мілітаризацію та знищують українську ідентичність;
- 5 Урядам країн, які прийняли українських біженців та Міністерству закордонних справ України: сприяти збереженню ідентифікації вимушено переміщених дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за кордоном, і забезпеченню повернення їх в Україну після закінчення війни, що передбачає підготовку відповідних міжурядових угод, онлайн-навчання дітей за програмою української школи, консультування та психологічний супровід дітей та їхніх законних представників, моніторинг статусу перебування дітей та забезпечення їхніх прав.

Публічним інституціям України:

- 1** Кабінету Міністрів України: удосконалити механізми моніторингу безпеки дітей і задоволення їхніх потреб під час дії воєнного стану, розробивши новий сучасний інформаційно-аналітичний програмний продукт для обліку дітей вразливих категорій і забезпечивши його узгодження з відповідними базами даних, державними реєстрами та інформаційними системами органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування;
- 2** Кабінету Міністрів України: розробити механізм повернення в Україну дітей без супроводу й систему ухвалення рішень щодо дітей без супроводу з максимальною користю для дитини.
- 3** Міністерству освіти та науки України: посилити інформаційні кампанії щодо роз'яснення реалізації права на освіту в умовах війни, особливо на окупованих територіях і за кордоном;
- 4** Міністерству закордонних справ України: провести широку інформаційну кампанію в Україні та Європі з метою інформування про ризики викрадення та експлуатації дітей, торгівлі дітьми для вразливих дітей за кордоном;
- 5** Офісу Генерального прокурора: розпочати досудові розслідування щодо осіб, причетних до мілітаризації освіти на тимчасово окупованих територіях;
- 6** Міністерству освіти і науки України: розробити механізм отримання української середньої освіти дітьми з окупованих регіонів України. На цей час це може бути доступ до освіти через онлайн-платформи, а у подальшому – через створення шкіл з можливістю проживання в них;
- 7** Міністерству освіти і науки України та Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: розробити та впровадити низку заходів, спрямованих на переміщення та підтримку дітей з окупованих територій для навчання в українських ЗВО;
- 8** Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: запровадити програми соціопсихологічної адаптації дітей з тимчасово окупованих територій у закладах повної загальної середньої освіти й закладах вищої освіти;
- 9** Представництву Президента України в Автономній Республіці Крим: продовжувати моніторинг і документування фактів порушення прав людини, воєнних злочинів й злочинів проти людяності в окупованому Криму й оприлюднювати їх у регулярних звітах про ситуацію з правами людини в Україні;

- 10** Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини: сприяти включенню інформації про ситуацію з освітою на окупованих територіях України до щорічної доповіді ЮНЕСКО про освіту;
- 11** Кабінету Міністрів України: посилити співпрацю з неурядовими й гуманітарними організаціями у процесі ухвалення рішень щодо дітей і забезпечення їх прав на всіх рівнях.

Уряду Російської Федерації:

- 1** на виконання статті 20 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, статей 29, 38, 39 Конвенції про права дитини – викоринити політику мілітаризації освіти із шкільних програм навчальних закладів, розташованих на окупованій Росією території;
- 2** на виконання статті 50 Конвенції про захист цивільного населення під час війни (Четверта Женевська Конвенція) – припинити заохочення українських дітей, які знаходяться на окупованій території, до служби у військових формуваннях Російської Федерації;
- 3** припинити практику вивезення українських дітей на територію Російської Федерації;
- 4** забезпечити українським дітям можливість отримувати українську освіту на окупованих Російською Федерацією територіях.

Збройним силам та збройним групам сторін конфлікту дотримуватися Декларації про безпеку шкіл і уникати використання шкіл і університетів для військових цілей, зокрема шляхом впровадження Керівних принципів захисту шкіл і університетів від військового використання під час збройного конфлікту.

